

HÄMEENPUISTO

valaistuksen yleissuunnitelma

SISÄLLYS

TYÖN LÄHTÖKOHDAT

TAUSTATIEDOT

- VALAISTUS AJANSAATOSSA
- VALAISINMALLEJA
- VALAISTUKSEN NYKYTILA
- VALAISTUSLUOKAT

VALAISTUSKONSEPTI

- YLEISSUUNNITELMAKARTTA
- PERIAATELEIKKAUKSET
- PYLVÄS- JA VALAISINMUOTOILU
- PUISTOKÄYTÄVÄ
- PYÖRÄTIET
- AJORADAT
- KESKUSAUKIO
- ERIKOIS- & KAUSIVALAISTUS

TYÖRYHMÄ

TAMPEREEN KAUPUNKI

- Nimi, rooli / titteli
- Nimi
- Nimi

SITOWISE OY

- Saara Punta, projektipäällikkö, DI
- Teo Rinne, valaistussuunnittelija, maisema-arkkitehti
- Suvi Saastamoinen, asiantuntija ja laadunvarmistaja, maisema-arkkitehti
- Olli Risku, virtuaalimallinnus, suunnittelija

TYÖN LÄHTÖKOHDAT

Hämeenpuisto on valtakunnallisesti merkittävä kulttuurihistoriallinen ympäristö. Se on valtakunnallisesti tunnettu puisto Tampereen keskustassa Tammerkosken länsipuolella, ja sillä on ollut keskeinen rooli kaupungin rakennetun ympäristön identiteetin muodostajana.

Hämeenpuiston esplanadimainen muoto on peräisin 1800-luvun asemakaavoituksen malleista, ihanteista ja rakennussäätelystä. Sen tehtävänä oli edistää Tampereen kaupunkikuvallista ilmettä ja paloturvallisuutta sekä toimia virkistystä palvelevana julkisena ulkotilana. Hämeenpuisto on säilyttänyt alkuperäisen maisema-arkkitehtonisen rakenteen melko hyvin, mutta se on historiallisena ympäristönä hauras. Puistoa reunustanut alkuperäinen rakennuskanta on vähitellen uusittu ja katujen varrella on nykyisin paljon moderneja rakennuksia.

Valaistuksen yleissuunnitelma on laadittu samanaikaisesti puiston restauroinnin yleissuunnitelman kanssa, joka on laadittu Tampereen kaupungin toimeksiantona Sitowise Oy:ssa 2025. Suunnitelman tavoitteena on ollut säilyttää ja ennallistaa historiallisen puiston tunnelma, jonka painopisteenä on ollut erityisesti alkuperäisen tilarakenteen säilyttäminen. Puistosuunnittelun periaatteena on ollut lisäksi suosia kasvilajeja, jotka olivat suosittuja ja käytössä

jo 1900-luvun alussa, sekä pintamateriaaleja, jotka niin ikään olivat käytössä silloin ja jotka ikääntyvät arvokkaasti. Kalusteissa ja varusteissa on suosittu Hämeenpuiston kulttuurihistorialliseen ilmeeseen ja rakentamisajankohtaan soveltuvia ja sitä tukevia materiaaleja, värejä ja muotoja.

Puistosuunnittelun keskeiset lähtökohdat ovat tavoitteita myös valaistuksen suunnittelulle. Valaistuksen tulee tukea kulttuurihistoriallisen ympäristön arvoja niin luonteeltaan kuin ilmeeltäänkin. Valaistuksen mittakaavan ja hierarkian painopiste tulee olla puistoympäristössä niin, että valaistus muodostaa alueelle yhtenäisen kokonaisuuden. Valaistuksen luonne ja ilme tulee olla hillitty ja ajaton, mutta puiston toiminnalliset tavoitteet asettavat valaistukselle kuitenkin omat tavoitteensa.

Työ on laadittu tiiviissä yhteistyössä Tampereen kaupungin ohjausryhmän kanssa.

Sijaintikartta.

VALAISTUS AJANSAATOSSA

Hämeenpuiston valaistus oli ennen sähkövalon kautta hyvin niukkaa. Korkeat kaasupalopylväät sijaitsivat keskikäytävän ja katujen risteyskohdissa ja valaisivat siinä sekä katuä että puistoa. Ensimmäiset varsinaiset puistovalaisimet olivat keskikäytävän molemmin puolin pystytettyjen pylväiden varaan ripustettuja pallovalaisimia. Niiden on arveltu olevan 1930-luvulta, jolloin pallomalli oli otettu käyttöön muissakin Tampereen puistoissa. Viimeistään 1980-luvulla ripustettu valaisinmalli (jossa itse valaisintyyppiä ehkä oli uusittu tätä ennen) vaihdettiin pylväsvalaisimiksi. Malliksi valittiin pylväs kahdella varrellisella pallovalaisimella. Nykyiset, vuonna 2006 asennetut Valaisimet edustavat siroa, klassista puisto- ja katuvalaisinmallia.

Tekstilähde: Hämeenpuiston puistohistoriallinen selvitys, 2014, s. 23, Tampereen kaupunki / Maisemasuunnittelu Hemgård.

Kaaviot: Muokattu lähteestä Hämeenpuiston puistohistoriallinen selvitys, 2014. s. 28-29, Tampereen kaupunki / Maisemasuunnittelu Hemgård.

Kuva 1.

Kuva 2.

Kuva 3.

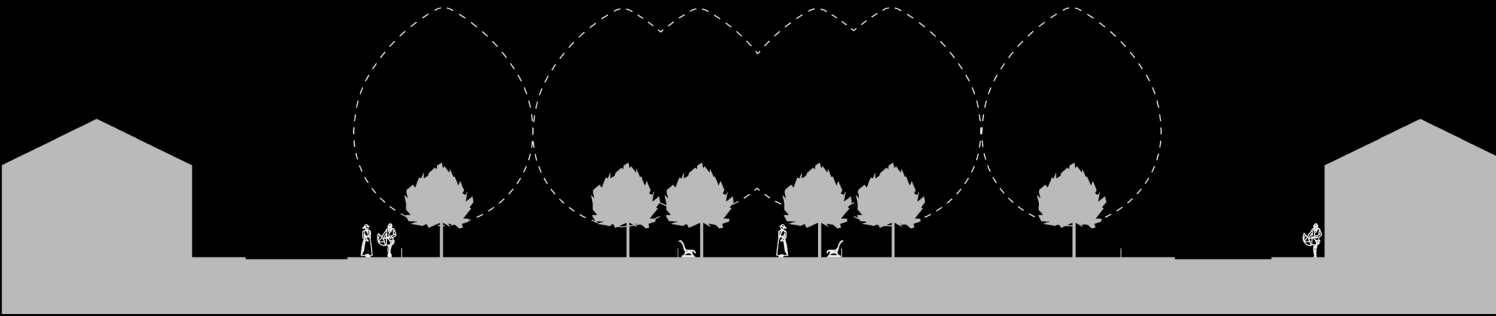

Kuva 4.

Kuva 1. Vanha pylväsmalli. (I. Nyman, 1900-1909, Vapriikin arkisto, Finna)
Kuva 2. Ripustetut pallovalaisimet. (J. Jansson 1955-1965, Vapriikin arkisto, Finna)
Kuva 3. Valaisinpylväät jalkakäytävällä. (V. Seppänen, 1978, Työväenmuseo Werstas, Finna)
Kuva 4. Kaaripylväät reunustavat puistokäytävää. (M. Tamminen, 2009, Vapriikin arkisto, Finna)

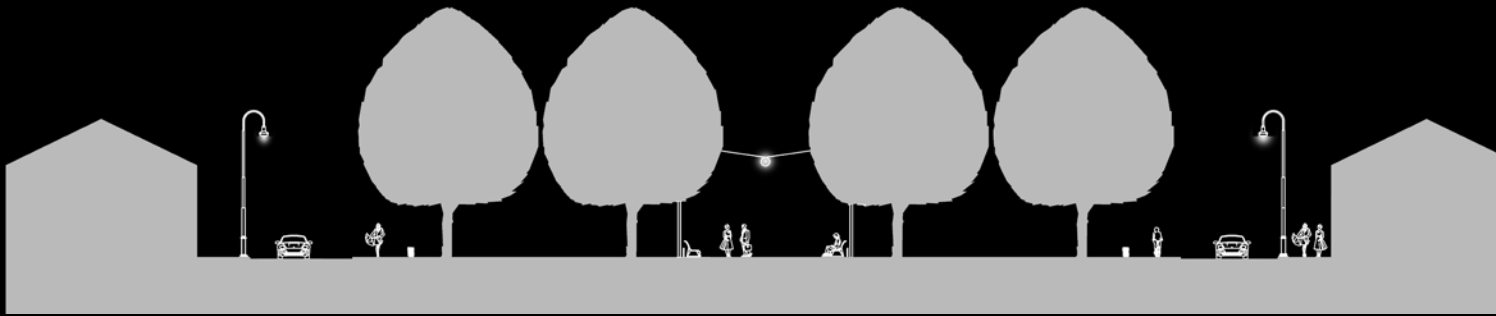
1909

Alkuperäisessä asetelmassa ei ole koko puiston kattavaa valaistusta, yksittäisiä kaasupalaisimia puiston ja katujen risteyskohdissa.

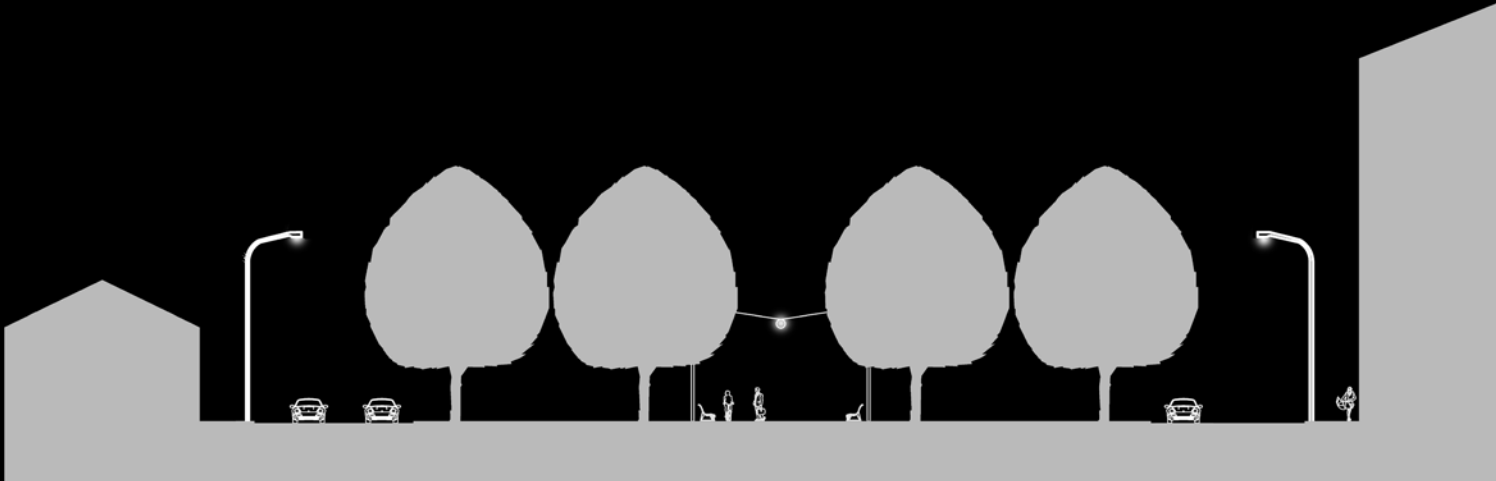
1950

Vaijerivalaistus keskikäytävän yllä on peräisin 1930-luvulta. Kaarevat valaisinpylväät sijaitsivat kiinteistön puolisten jalkakäytävien reunalla.

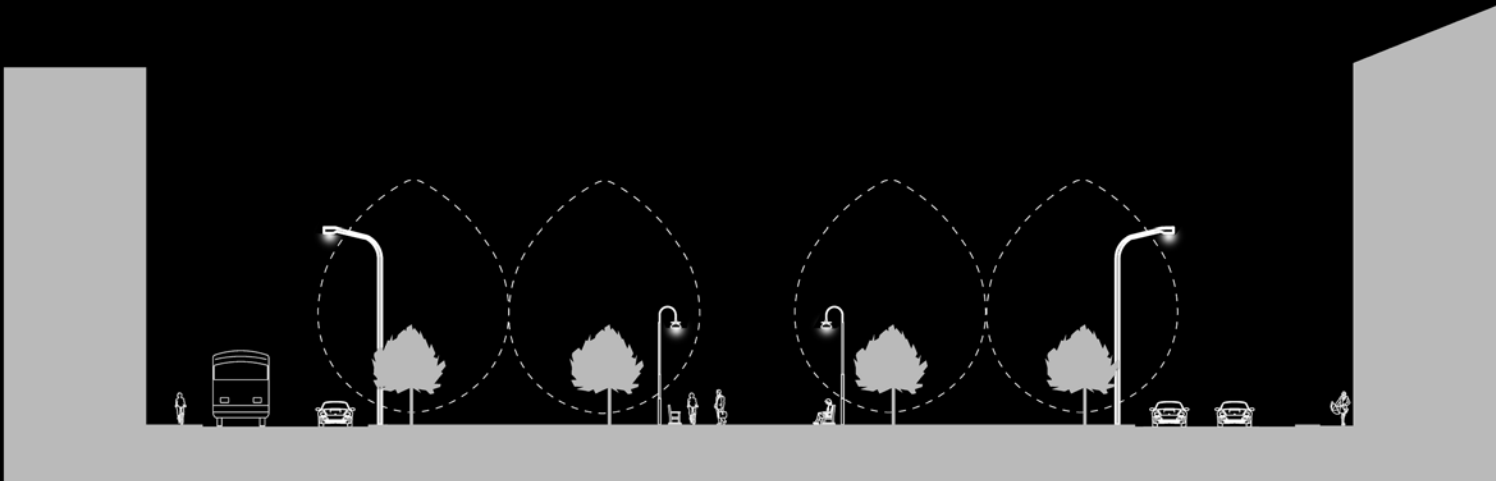
1970

Ajoratoja levennetty ja kaarevat valaisinpylväät vaihtuneet nk. lusikkamalliin.

2006

Vaijerivalaistus vaihtunut pylväsvalaistukseksi 1990-luvulla, aluksi mallina oli pallovalaisin, joka sittemmin vaihdettu nykyiseen malliin. Katuvalaistuksen pylväät siirretty jalkakäytävältä puiston puolelle.

HÄMEENPUISTON VALAISINMALLEJA

- Kuvat 1-2.

Hämeenpuiston ensimmäiset pylväsvalaisimet sijaitsivat poikittaiskatujen risteyksissä. (Osasuurennos postikorteista, VKA, Vapriikin kuva-arkisto).
- Kuva 3.

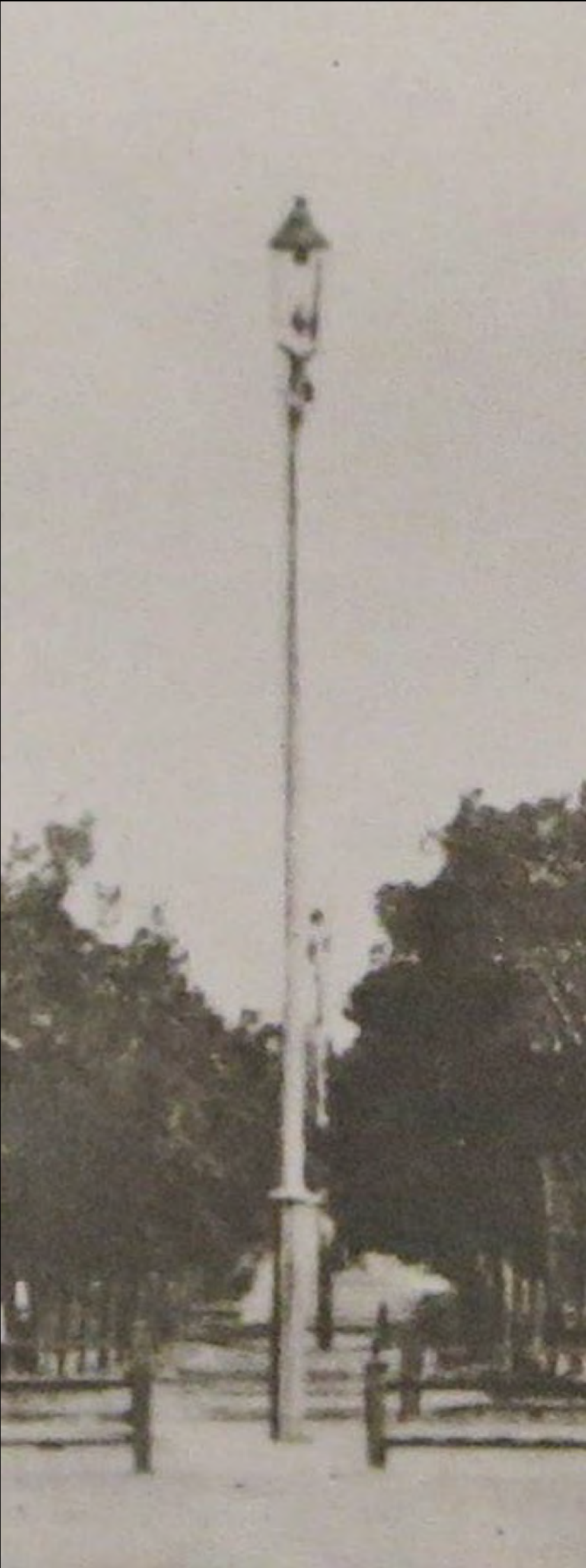
Ripustettu pallovalaisin tuli 1930-luvulla. (Osasuurennos, VKA, Vapriikin kuva-arkisto).
- Kuva 4.

Pylväsvalaisinmalii yhdellä pallolla keskusaukiolla (Osasuurennos, VKA, Vapriikin kuva-arkisto).
- Kuva 5.

Pylväsvalaisin kahdella pallolla. Tämä puistovalaisin korvattiin vuonna 2006. (Matti Nikoskelainen, Tampereen kaupunki).
- Kuvat 6-11.

Kadunvarren ja puiston pylväsvalaisinmallit vuonna 2013. (Hämeenpuiston puistohistoriallinen selvitys).
- Kuvat 12-13.

Kaksi oikeanpuoleista esittävät puiston nykyisenvalaisinmallin. (Hämeenpuiston puistohistoriallinen selvitys).

Kuva 1.

Kuva 2.

Kuva 3.

Kuva 4.

Kuva 5.

Kuvat 6-11.

Kuvat 12-13.

VALAISTUKSEN NYKYTILA

Hämeenpuiston valaistus ei nykytilassaan ole koko puiston alueella yhtenäinen. Valaisinten sijoittelu ja osittain optikka jättää osan alueista pimeiksi. Puiston erikoisvalaistukset kuten puiden kohdevalaisu maavaloin sekä taideteosten kohdevalaistukset ovat osittain epäkunnossa tai aiheuttavat tarpeetonta häikäisyä ja häiriövaloa ympäristöön.

Puiston ja ympäröivien katujen valaisinmallikirjo on nykytilassa melko kirjava, eikä niille löydy yhteistä muotokieltä. Osa tekniikasta on vanhentunutta ja kaipaa jo niiltä osin päivitystä. Valaisinpylväiden korkeudet vaihtelevat suuresti ympäri aluetta eivätkä ne tue liikkumisen hierarkiaa alueella.

Puistokäytävän valaistus on paikoittain epätasaista ja kulkupinnoille muodostuu hämääviä kohtia.

Käytävän valaistus korostaa Hämeenpuiston keskiakselia pimeään aikaan.

Yksittäisiä puita ja taideteoksia on valaistu maahan upotetuilla valaisimilla.

Paikoittan katualueen valaistus on näkyvämpää kuin puistokäytävän valaistus.

Kausivalaistus on paikoittain jäsentämättömätöntä, taustalla siniseksi valaistu veistoksen suojakupu.

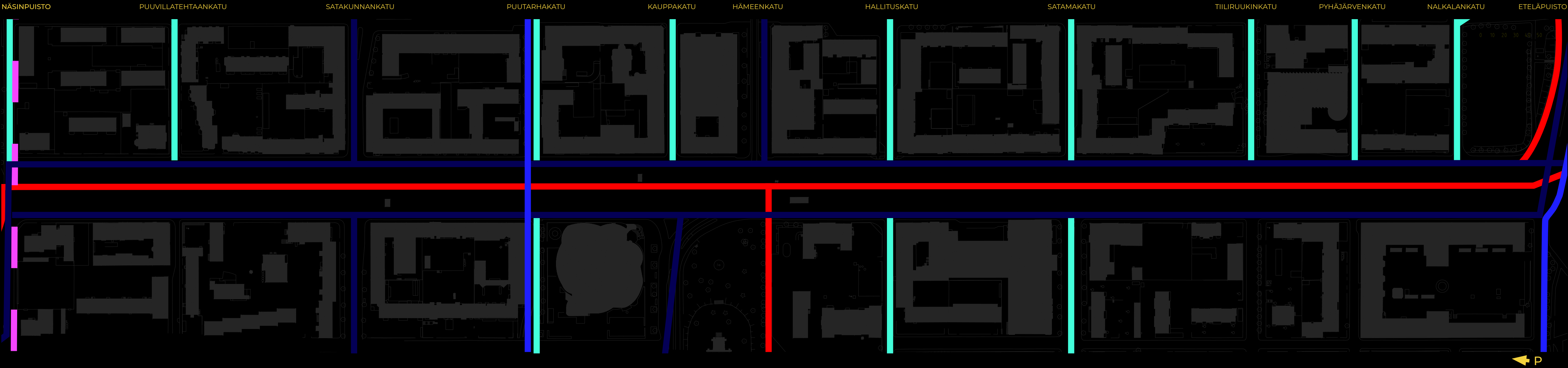
Valaistut julkisivut ovat tärkeä osa Hämeenpuiston pimeään ajan maisemaa.

Vapaudenpatsaan kohdevalaistus on suunnattu veistoksen taustapuolelle.

VALAISTUSLUOKAT

Kaaviossa on esitetty nykyiset jalankulun, pyöräilyn ja ajoneuvoliikenteen alueiden valaistusluokat.

JALANKULUN ALUEET JA PYÖRÄTIET

- P2 Ehm 10,0 lx, Ehmin 2,0 lx
- P3 Ehm 7,5 lx, Ehmin 1,5 lx

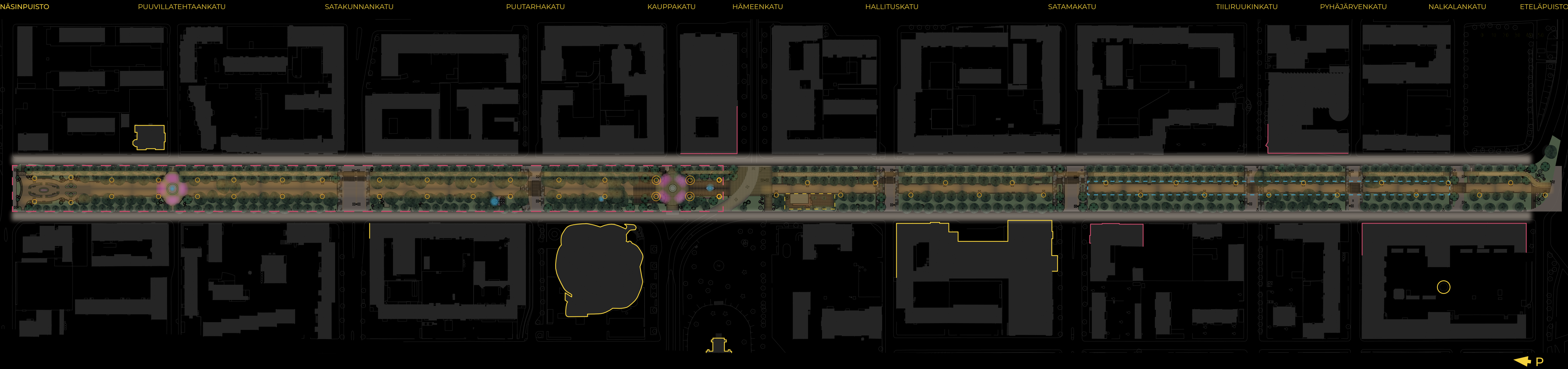
AJONEUVOLIIKENTEEEN ALUEET

- M1 2,00 cd/m²
- M2 1,50 cd/m²
- M3b 1,00 cd/m²

YLEISSUUNNITELMAKARTTA

Hämeenpuiston valaistus ei nykytilassaan ole koko puiston alueella yhtenäinen. Valaisinten sijoittelu ja osittain optiikka jättää osan alueista pimeiksi. Puiston erikoisvalaistukset kuten puiden kohdevalaisu maavaloin sekä taideteosten kohdevalaistukset ovat osittain epäkunnossa tai aiheuttavat tarpeetonta häikäisyä ja häiriövaloa ympäristöön.

Puiston ja ympäröivien katujen valaisinmallikirjo on nykytilassa melko kirjava, eikä niille löydy yhteistä muotokieltä. Osa tekniikasta on vanhentunutta ja kaipaa jo niiltä osin päivitystä. Valaisinpylväiden korkeudet vaihtelevat suuresti ympäri aluetta eivätkä ne tue liikumisen hierarkiaa alueella.

MERKKIEN SELITYKSET

- Puistokäytävän valaistus
- Pyörätien valaistus
- Katualueen valaistus
- Aukion valaistus
- Taideteosten kohdevalaistus
- Puistokäytävän valaisinpylväs, viitteellinen sijainti
- Aukion valaisinpylväs, viitteellinen sijainti
- Oleva julkisivuvalaistus
- Potentiaaliset valaistavat julkisivut tai julkisivun osat
- Kausivalaistuksen alue
- Väliaikaisen taiteen ja tapahtumien alue (tapahtumasähkökeskukset ja -pisteet)

PERIAATELEIKKAUS 1

PERIAATELEIKKAUS 2

PYLVÄS JA VALAISINMUOTOILU

Pylväiden muotoilussa ja valaisinvalinnoissa on huomioitu Tampereen historiallisilla alueilla käytettyjen valaisimien ja pylväiden lähtökohdat. Eri alueille sijoitettavista pylväsitä ja valaisimista on luotu selkeälinjainen kokonaisuus. Puistoakselin kaarevat valaisinvarret tuovat ilmeeseen klassisuutta ja pylväiden kartiomaiset alaosat ja olakkeiden kohdalta kapeneva pystyputki keventävät rakenteen vaikutelmaa. Viimeistely olakedetalji tekee pylvästä arvokkaan ja huolitellun näköisen.

Kaikkien pylväiden ja valaisimien väri mustanharmaa RAL 7021.

PYÖRÄTIE

- Selkeälinjainen pollaripylväs, korkeus ~1 m
- Valaisinmalli esim. Trek Eclatec

PUISTOAKSELI

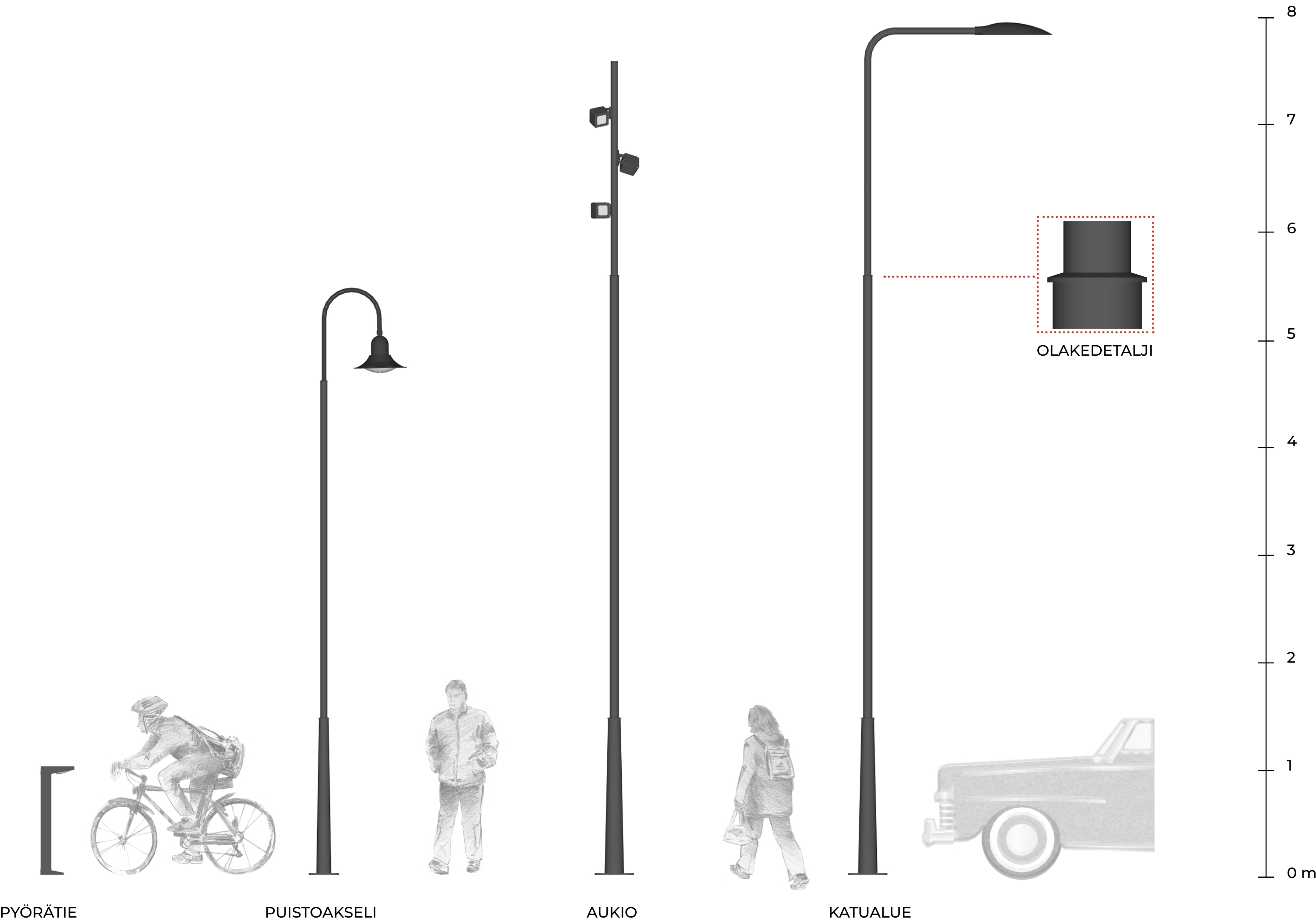
- Olakepylväs kahdella olakkeella, korkeus ~4,5 m
- Kartiomainen alaosa
- Kaareva valaisinvarsi, korkeus ~1 m
- Valaisinmalli esim. BEGA, vastaavia mm. Vizulo, Siteco, Leipziger Leuchten

AUKIO

- Olakepylväs / pienmasto kahdella olakkeella, korkeus ~ 8 m
- Kartiomainen alaosa
- Aukion valaisimet (rgbw & kohdevalaisin, täydentyy)

KATUALUE

- Olakepylväs kahdella olakkeella, korkeus ~ 8 m
- Kartiomainen alaosa
- Pylvään yläosa taivutettu kaareutavasti 90 °-kulmaan
- Valaisinvarren pituus ~1 m
- Valaisinmalli esim. Philips MileWide

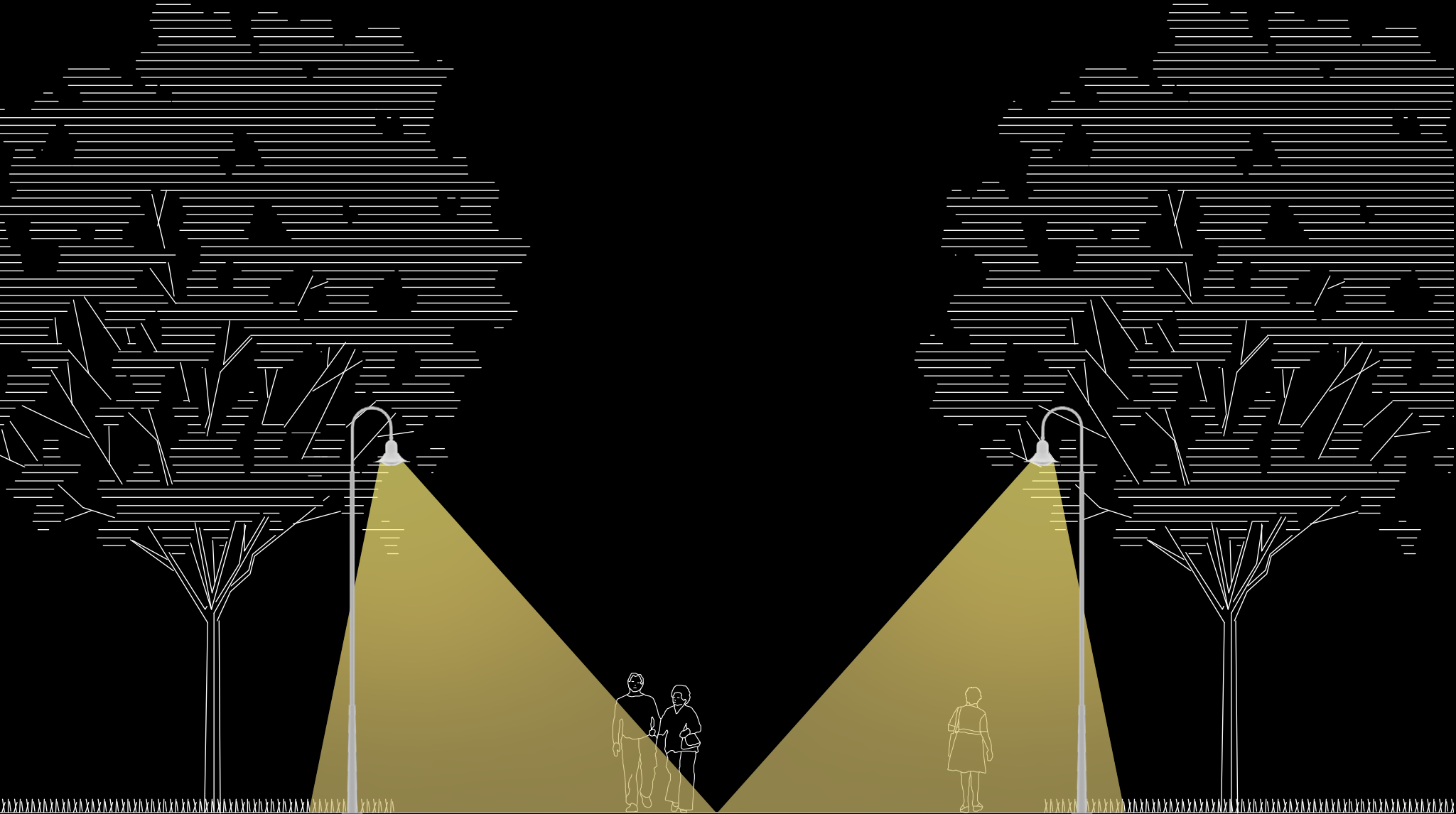

PUISTOKÄYTÄVÄT

Puistokäytävien valaistus toteutetaan yhtenäisenä ja tavoitteena on valaista kulkupinnat tasaisesti. Valaisinpylväät sijoitetaan keskiakselin suuntaisesti puistokäytävän reunoille. Hämeenpuiston pohjoisosassa pylvässijoittelu tehdään vastakkaisena tasasijoitteluna käytävän molemmille puolille. Eteläosassa, jossa käytävän poikkileikkaus kapenee, pylväät sijoitetaan vuorosijoitteluna käytävän molemmille puolille.

Valopistekorkeus pidetään matalana, mahdollistaen puistokäytävän yli ripustettavat kausivalaistuksen integroiminen valaisinpylväisiin.

- Pylväsvalaistus, korkeus ~ 5 metriä
- Asymmetrinen valonjako, kohdistettu kulkupintaan
- Värieläpötila 2700-3000 K

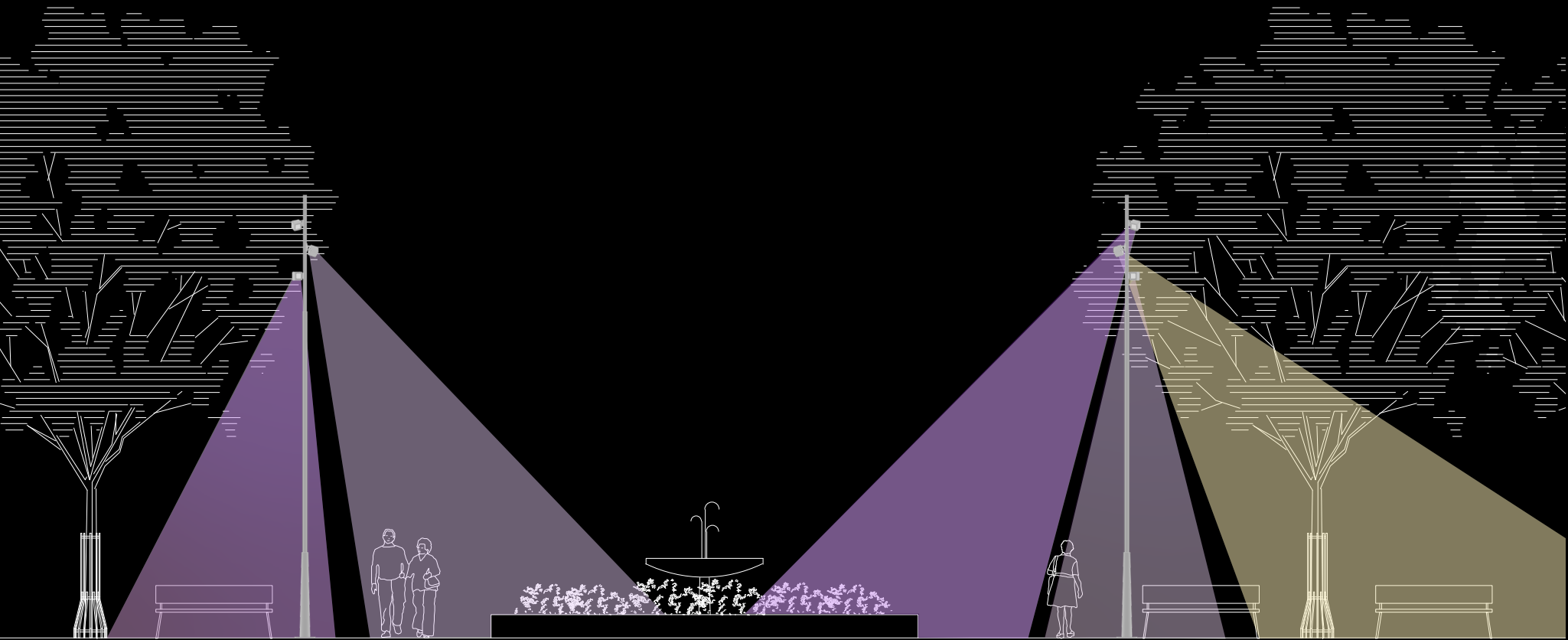
AUKIOT

Keskusakion valaistustapa eroaa puistokäytävien valaistuksesta. Kivetyllä aukiolla valaisinpylväiden mittakaava kasvaa, mutta muotokieli pysyy yhtenäisenä. Pienmastot sijoitetaan symmetrisesti aukion reunoille, jatkean puistokäytävän pylvässijoittelun rytmiä. Sijoittelussa on huomioitu puistoaksen pitkät näkymät. Valaistus kohdistetaan aukion kulkupintoihin, jonka lisäksi pylväisiin kiinnitetään kohdevalaisimia ja kuviovalaisimia. Jatkosuunnittelussa aukiolle voidaan suunnitella yksilöllinen kuviovalaistus.

- Pienmasto, korkeus ~ 8 metriä, monihaarainen valaisinvarsi
- Asymmetrinen valonjako, kohdistettu kulkupintaan
- Värilämpötila 2700–3000 K
- Pylvääseen kiinnitetään taideteosten kohdevalaisimet sekä kausivalaistuksen ohjattava väri- ja kuviovalaistus (RGBW / gobot)

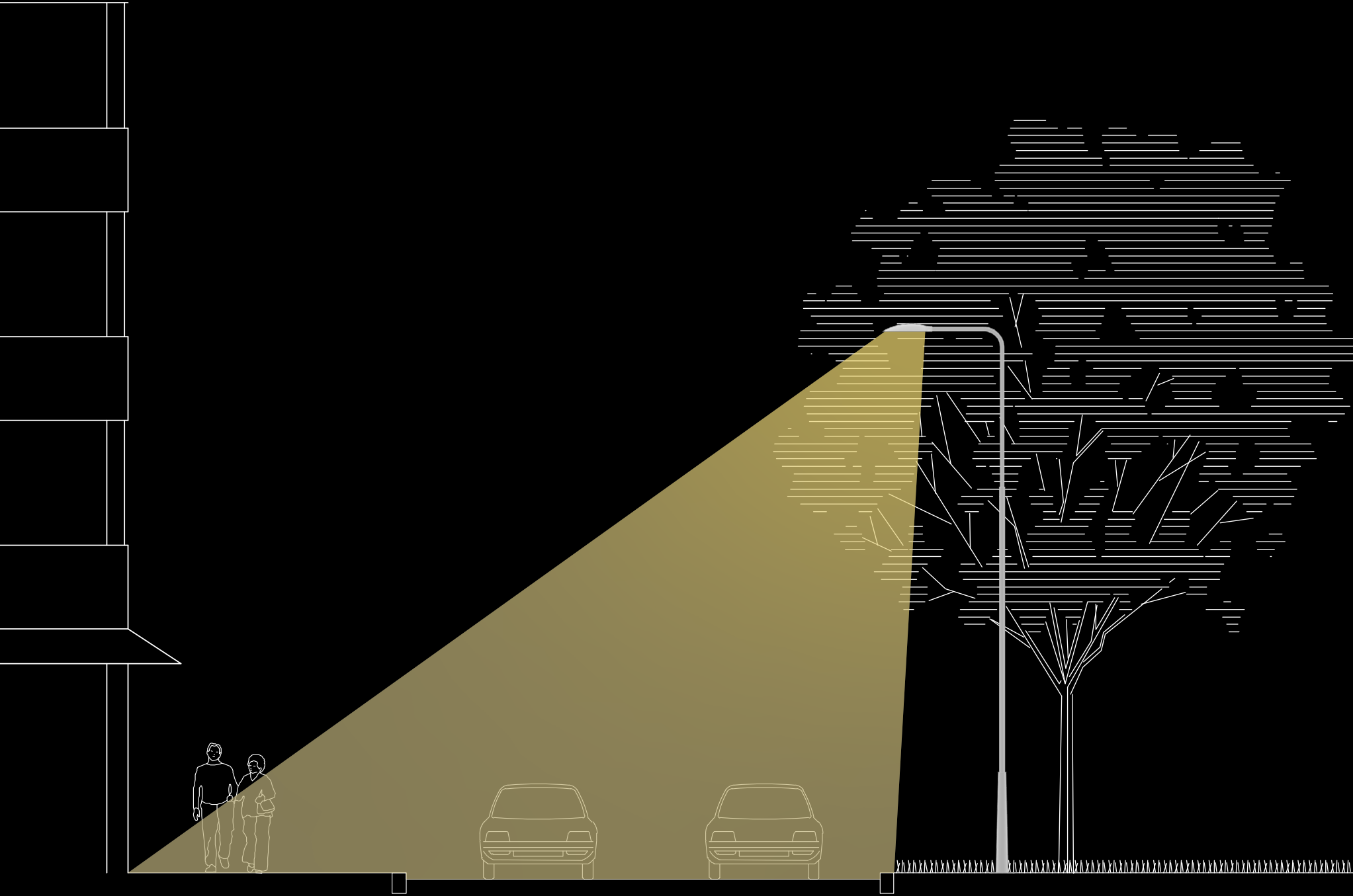

Esimerkki värillisestä kuviovalosta.

KATUALUEET

- Katualueen valaisinpylväät sijoitetaan puiston puolelle. Pylväiden sijoittelussa on huomioitu oleva puusto.
- Katualueen varrellinen pylväsvalaisin, korkeus ~ 8 m
 - Asymmetrinen valonjako
 - Värilämpötila 2700-3000 K (voi olla kylmempi kuin puistoalueella)
 - Pylväiden sijoitus puiston puolelle

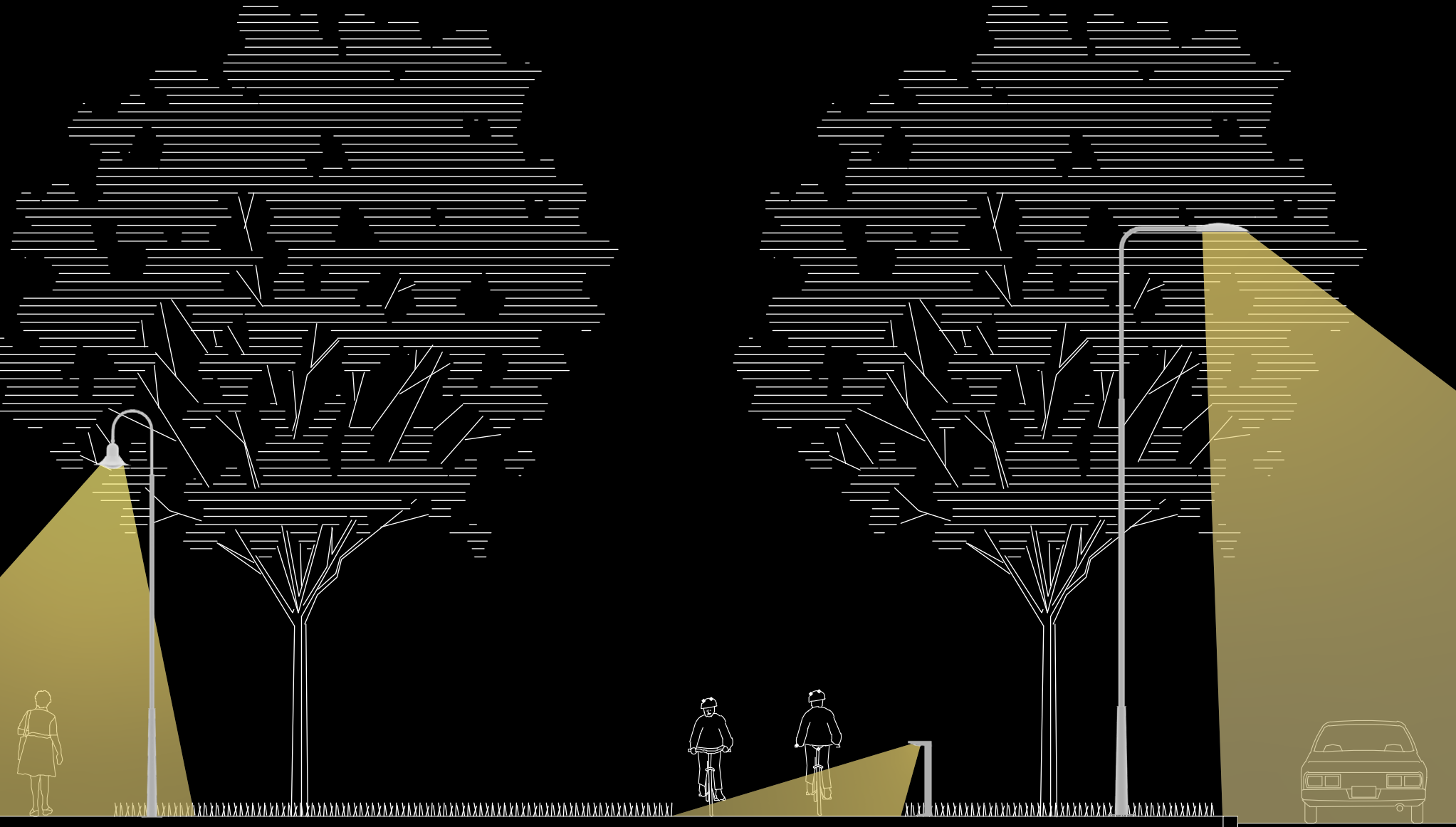
PYÖRÄTIET

Puiston itäreunalla rakennettava pyörätie valaistaan matalilla pollarivalaisimilla, joiden valopiste pyritään pitämään huomaamattomana. Pollarit sijoitetaan puiston kadunpuoliseen reunaan. Valaistustapa eroaa Hämeenpuiston muusta valaistuksesta ja ohjaa pyöräilijöitä omalle kaistalleen. Lisäksi pöyräteiden yhteyteen on esitetty projisoituja pyörätiemerkkejä, jotka tarkentuvat toteutussuunnittelussa valikoituihin risteyskohtiin.

- Pollarivalaistus, korkeus ~ 1 m
- Asymmetrinen valonjako
- Värilämpötila 2700–3000 K
- Pylväiden sijoitus ajoradan puolelle
- Projisoidut (gobo-kuviovalo) pyörätiemerkinät

Projisoitu pyörätiemerkinä.

ERIKOIS- JA KAUSIVALAISTUS

Hämeenpuiston pimeän ajan ilme elävöittyy ja muuttuu erikois- ja kausivalaistuksen kautta. Aukioille on esitetty ympärivuotista erikoisvalaistusta. Aukiotilojen pintoja valaistaan RGBW valonheittimillä, joka mahdollistaa valon värisävyjen muutokset eri tapahtumien tai juhlapäivien mukaan. Lisäksi aukioden pintoja sekä puiston sisäänkäyntejä voidaan valaista projisoiduilla gobo-kuviovaloilla.

Puiston taideteokset on osoitettu valaistavaksi kohdevaloilla. Kohdevalaistuksen valaistustapa ja värilämpötila (2700-3000K) määritellään teoskohtaisesti.

Kohdevalaistavat taideteokset:

- Vapaudenpatsas
- Minna Canthin muistomerkki
- Uutinen veistos
- Muut mahdolliset taideteokset.

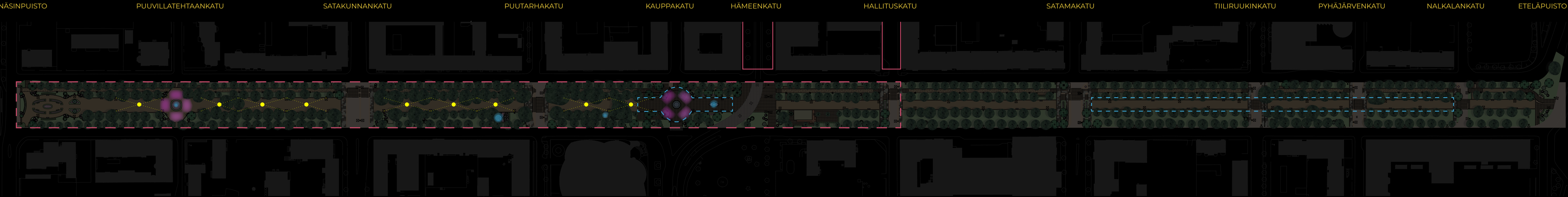
Kausivalaistusta on osoitettu Hämeenpuiston pohjoispäädystä Hallituskadulle saakka. Alueelle voidaan sijoittaa erilaisia kausivalaistuselementtejä, kuten ripustustettavia valoketjuja, pylväskoristeita ja maassa seisovia valaistuselementtejä.

Puiston eteläosaan Satamakadun ja Nalkalankadun väliselle puisto-osuudelle on varattu alue vaihtuvalle väliaikaiselle taiteelle ja tapahtumille. Alueella

varaudutaan väliaikaisiin teoksiin molemmin puolin puiston pääkselia tapahtumasähkövarauksilla ja mahdollisesta pienimuotoinen ripustaminen valaisinpylväisiin.

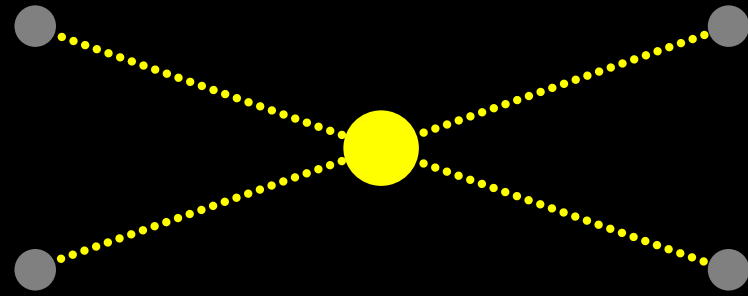
MERKKIEN SELITYKSET

- Ympäröivä oleva kausivalaistus
- Kausivalaistuksen alue, pylväskoristeet ja muut valaistuselementit
- Kausivalaistus, ripustettavat valoketjut ja valopallot
- Aukiotilojen projisoidut gobo-kuviovalot ja värivalot (rgbw)
- Taideteosten kohdevalaistus
- Väliaikaisen taiteen ja tapahtumien alue

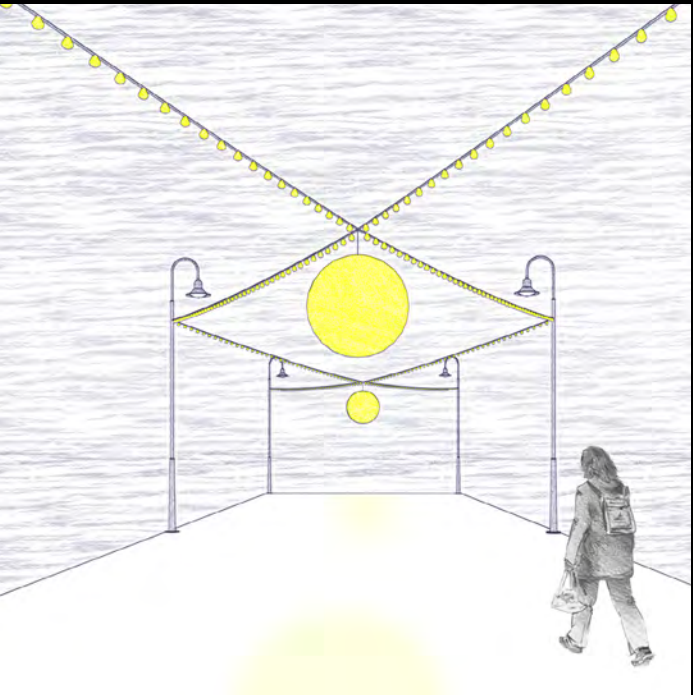

KAUSIVALAISTUKSEN KONSEPTI

Kausivalaistuksen lähtökohtana on Hämeenpuiston 1930-luvun ripustusvalaistus ja klassiset valoketjut. Puistokäytävän valaisinpylväisiin on esitetty ristikkäin asemoituja valoketjuja, joiden keskikohdassa on erottuva valopallo. Ripustusvalaistuksen lisäksi puiston ja ajoratojen valaisinpylväisiin voidaan kiinnittää pylväskoristeita sekä valikoiduille paikoille maassa seisovia valaistuselementtejä.

Ripustusvalaistuksen asemoinnin periaate.

Perspektiiviluonnos.

Keskikäytävän ripustetut palovalaisimet.
Kuva: J. Jansson 1955-1965, Vapriikin arkisto, Finna

TAPAHTUMASÄHKÖ

Keskusaukiolle sekä väliaikaisen taiteen ja tapahtumien alueille sijoitetaan tapahtumasähkökeskuksia ja -sähköpisteitä, jotka mahdollistavat tapahtumainfran, kuten väliaikaisen ruoka- ja myyntikojujen sijoittamisen puistoon.

Tapahtumatunnelmaa Hämeenpuistossa.
Kuva: M. Larinkari. 2023.

Tapahtumasähköpollari Kansalaistorilla.